

Krystyna Moczia

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Zbliżyć się do świata ciszy – elementy języka migowego w fakultecie specjalnościowym dla studentów pedagogiki

*Głusi, jeszcze dzisiaj napotykają często
w swym życiu mur uprzedzeń, niechęci,
niedowierzania, a nawet niekiedy nieuzasadniony
lęk ludzi słyszących przed nimi*
Kazimierz Kirejczyk

ABSTRAKT: W ramach fakultetów specjalnościowych na Wydziale Pedagogiki i Psychologii w pionie pedagogika w roku akademickim 2014/2015 uruchomionych zostało 7 grup ćwiczeniowych (na 8 funkcjonujących) z przedmiotu „Zbliżyć się do świata ciszy” – elementy języka migowego. Propozycja tego fakultetu pojawiała się w ofercie po raz pierwszy. W niniejszym artykule przedstawiono opinie studentów po zrealizowanym przedmiocie oraz spostrzeżenia i zapatrywania nauczyciela prowadzącego wraz z wizją na kontynuowania podobnych zajęć w kolejnych latach. Konstatacje pozwolą na zoptymalizowanie prowadzonych zajęć w zakresie nauki podstawowych zwrotów w języku migowym oraz uatrakcyjnienie zajęć poprzez wykorzystanie innych technik pracy.

SŁOWA KLUCZOWE: SJM i PJM, daktylografia, kształcenie studentów.

Kontakt:	Krystyna Moczia krystyna.moczia@us.edu.pl
Jak cytować:	Moczia, K. (2017). Zbliżyć się do świata ciszy – elementy języka migowego w fakultecie specjalnościowym dla studentów pedagogiki. <i>Forum Oświatowe</i> , 30(2), 191–205. Pobrano z: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/484
How to cite:	Moczia, K. (2017). Zbliżyć się do świata ciszy – elementy języka migowego w fakultecie specjalnościowym dla studentów pedagogiki. <i>Forum Oświatowe</i> , 30(2), 191–205. Retrieved from http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/484

WSTĘP

Przez wiele stuleci osoby niesłyszące żyły na marginesie życia społecznego. Główną przyczyną marginalizacji była, i jest nadal, bariera komunikacyjna. Obecnie, sytuacja ta powoli zaczyna ulegać zmianie. Osoby niesłyszące nie są już formalnie wykluczane z uczestnictwa w życiu społecznym, jednak wciąż napotykają na liczne trudności funkcjonowania społecznego. Sami niesłyszący nie chcą być postrzegani przez pryzmat niepełnosprawności (Szczepankowski, 1999, s. 11–15). Tymczasem, opanowanie przez nich w pełni języka polskiego jest zaburzone z powodu sensorycznej niedostępności.

Powoduje to obustronne trudności w komunikacji. Warto zaakcentować tutaj słowo „obustronne”. Ma to znaczenie, gdy osoba słyszcząca zostaje postawiona w sytuacji nowej, kiedy nie jest w stanie porozumieć się z osobą niesłyszącą. Prowadzi to często do zakłopotania i poczucia dyskomfortu, a wówczas pojawiają się trudności w zaakceptowaniu osoby niesłyszącej. Dotyczy to także grona specjalistów (np. nauczycieli, pedagogów, opiekunów, pielęgniarek), którzy nie znają języka migowego. Jest to o tyle niekorzystne, że gdyby, pomimo trudności, próbować nawiązać komunikację, wówczas moglibyśmy dowiedzieć się więcej o świecie i sposobie funkcjonowania osób niesłyszących (Bouvet, 1996).

Polski surdopedagog, profesor Bogdan Szczepankowski, w swej książce *Niesłyszący – głusi – głuchoniemi. Wyrównywanie szans*, przywołuje wypowiedzi Głuchych¹ dla zaakcentowania problemów komunikacyjnych i trudności międzykulturowych: Francuska aktorka Emmanuell Laborit:

Między przedstawicielami różnych kultur – białymi, czarnymi, głuchoniemymi i słyszącymi kontakty są zawsze trudne. Jeśli niełatwo o wzajemne porozumienie, to dlatego, że wy słyszący, nie chcecie nas widzieć takimi, jakimi jesteśmy, postrzegając nas jako upośledzonych, nie zdając sobie sprawy, że po prostu należymy do innej kultury. Podświadomie chcecie nas zmienić, ukształtować na własny obraz i podobieństwo, chcecie byśmy mówili tak jak wy i tak jak wy słyszeli (1999, s. 172).

Przez słyszących odbierani jesteśmy często negatywnie, co doprowadza do fatalnych skutków. Niewiedza, niedbałość, myślenie, iż człowiek słyszący wie najlepiej, co jest dobre dla niesłyszących, nie licząc się z ich zdaniem, jest chyba większą tragedią niż głuchota. Uporczywe przedstawianie obrazu osoby głuchej w niekorzystnym świetle jako głuchego-upośledzonego, zaburzonego emocjonalnie i zacofanego intelektualnie, godzi bezpośrednio w środowisko mniejszości społecznej ludzi z uszkodzonym słuchem (tamże).

Niestety nadal dla większości polskiego społeczeństwa język migowy jest „poza zasięgiem” ich możliwości. Dotyczy to zarówno systemu językowo-migowego (SJM)², jak i polskiego języka migowego (PJM)³. „W przypadku języka migowego należy mówić o dwóch pojęciach: pod tym terminem kryje się zarówno polski język migowy (PJM), jak i system językowo-migowy (SJM). Z językoznawczego punktu widzenia tylko polski język migowy jest językiem (obcym dla słyszących Polaków), więc może być nazywany językiem migowym. SJM jest ograniczonym subkodem języka polskiego, oznacza to, że jest miganiem (gestowym) wariantem języka polskiego” (Moron, 2014, s. 26).

System językowo-migowy wykorzystuje polską gramatykę i wybrane znaki migowe (por. Czajkowska-Kisil, 2014, s. 30). Z tego powodu jest szybszym w opanowaniu sposobem komunikacji przez słyszących niż Głuchych. Głusi uczą się SJM tak, jakby uczyli się języka obcego, natomiast PJM jest dla nich językiem naturalnym (por. Woźnicka, 2007, s. 206).

Należy uświadomić sobie, że znajomość przynajmniej podstawowych znaków ideograficznych oraz daktylografii przez słyszących mogłaby nierzadko być przydatna w udzielaniu pierwszej pomocy. Taki pogląd wyrażają nie tylko studenci pedagogiki, ale i nauczyciele akademicy, kształcący przyszłych nauczycieli i wychowawców. Temat ten poruszany był w dyskusjach prowadzonych w ramach spotkań Zakładu Pedagogiki Specjalnej oraz przez członków Rady Instytutu Wydziału Pedagogiki Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach już od roku akademickiego 2013/2014.

Nauka każdego języka obcego daje poczucie obeznania się i orientacji w nowym środowisku. Może to jest sposób na przekraczanie społecznych, międzykulturowych barier wśród studentów pedagogiki?

ZAŁOŻENIA BADAŃ WŁASNYCH

W ramach fakultetów specjalnościowych na Wydziale Pedagogiki i Psychologii w Katowicach w pionie Pedagogika w roku akademickim 2014/2015 uruchomionych zostało 7 grup ćwiczeniowych z przedmiotu „Zbliżyć się do świata ciszy” – elementy języka migowego.

Grupy utworzyły się na następujących specjalnościach:

- » zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne (skrót ZZP): 2 grupy na studiach stacjonarnych i 2 grupy na studiach niestacjonarnych;
- » pedagogika resocjalizacyjna (skrót Re): 1grupa na studiach stacjonarnych;
- » pedagogika opiekuńczo-wychowawcza (skrót POW): 1 grupa na studiach stacjonarnych;
- » pedagogika rewalidacyjna (skrót ZPR): 1 grupa na studiach stacjonarnych.

Propozycja przedmiotu fakultatywnego dotyczyła studentów III roku, studiów pierwszego stopnia (studia licencjackie). W zajęciach z przedmiotu fakultatywnego brało udział łącznie 187 osób.

Celami przedmiotu było:

- » przygotowanie studentów do umiejętności nawiązania pierwszego kontaktu z osobami niesłyszącymi za pomocą znaków języka migowego;
- » zmotywowanie studentów do podjęcia nauki systemu językowo-migowego i/ lub polskiego języka migowego na odpowiednich kursach.

Treści merytoryczne przedmiotu zawierały:

- » metody porozumiewania się z osobami niesłyszącymi i niedosłyszącymi;
- » podstawowe wiadomości o języku migowym;
- » znaki polskiego alfabetu palcowego i liczebników;
- » podstawowe znaki ideograficzne typu: ja, ty, on, dom i moja rodzin, edukacja, zdrowie, niepełnosprawność, praca (Szczepankowski, 2008, cz. 1, 2, 3).

Przedmiot realizowany był w liczbie 15 godzin (studia stacjonarne) i 10 godzin (studia niestacjonarne) w semestrze letnim. Grupy ćwiczeniowe liczyły około 20 osób. Zajęcia najczęściej odbywały się w salach, w których krzesła/ławki były ustawione w kręgu lub podkowię. Taki układ miał umożliwić uczestnikom wzajemną obserwację.

Na zaliczenie przedmiotu fakultatywnego obowiązywało: przedstawienie się, przedstawienie swojej rodziny oraz miganie (i odczytywanie) wybranych słów i zdań. W niektórych grupach, studenci dobrani w pary prowadzili stosunkowo długie dialogi, którym przyglądali się i odczytywali znaczenie pozostali członkowie zespołu.

Po ostatnich zajęciach i uzyskaniu przez studentów zaliczenia przedmiotu, poprosiłam ich o wypełnienie kwestionariusza ewaluacyjnego (załącznik). Wyniki ewaluacji stanowiły dla mnie materiał do refleksji nad istotą zaznajomienia studentów pedagogiki z podstawami języka migowego. Analiza wyników badań miała też posłużyć modyfikacji sylabusów i przebiegu przyszłorocznych zajęć oraz ewentualnych zmian w sposobach weryfikacji efektów kształcenia.

ANALIZA ZEBRANEGO MATERIAŁU BADAWCZEGO (WYBRANE KWESTIE)⁴

W roku akademickim 2014/2015, w ewaluacji zajęć uczestniczyło 136 studentów spośród 187 osób przypisanych do tego przedmiotu. Udział w ankiecie ewaluacyjnej był nieobowiązkowy. Dane liczbowe zawiera tabela 1.

Tabela 1

Ogólna charakterystyka respondentów

Specjalność	ZZP		Re	OW	ZPR	Razem
	stacjonarne	niestacjonarne				
Liczba osób	64	41	41	18	23*	187
Liczba osób biorących udział w ewaluacji	51	21	29	17	18	136

*trzy studentki miały ukończony kurs języka migowego I i II stopnia i nie brały udziału w ewaluacji.

W pierwszym pytaniu studenci zostali poproszeni o podanie motywów wybrania przedmiotu fakultatywnego „Zbliżyć się do świata cizy” – elementy języka migowego. Najczęściej deklarowanym wyborem było: „Poznanie sposobów porozumiewania się Głuchych” oraz „Ciekawość »nieznanego«”. Wśród odpowiedzi „inne” pojawiły się najczęściej argumentacje związane z „rozwojem osobistym” oraz „przydatnością w pracy zawodowej”. Bezpośrednia znajomość osób posługujących się językiem migowym nie przyczyniła się do wyboru przez studentów omawianego przedmiotu. Wyniki liczbowe ukazane są w poniższej tabeli.

Tabela 2

Motywacja przy wyborze przedmiotu fakultatywnego

Odpowiedzi* \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Poznanie sposobów porozumiewania się Głuchych	54	18	6	17	95
Ciekawość »nieznanego«	39	21	9	6	75
Inne	6	3	3	-	12
Osobista znajomość osób niesłyszących/niemówiących	5	1	2	2	10
Moda	-	1	-	1	2

*możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

Zapytano kolejno studentów o wcześniejszą znajomość znaków języka migowego. Zdecydowana większość (83%) podała odpowiedź przeczącą. Z drugiej strony, zadowalające jest to, iż aż 8 studentów specjalności pedagogika rewalidacyjna deklaruje obeznanie w tej dziedzinie. Dane liczbowe zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3

Wcześniejsza znajomość znaków języka migowego

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Tak	10	2	3	8	23
Nie	62	27	14	10	113
Ogółem	72	29	17	18	136

Pogłębiając ten wątek, osoby, które zakresliły odpowiedź twierdzącą, deklarowały, że w była to znajomość systemu językowo-migowego (11 przypadków) oraz w 9 przypadkach – daktylografia. Tylko 3 osoby podały, iż znały wcześniej znaki polskiego języka migowego, a 3 osoby, niebiorące udziału w ewaluacji, ukończyły wcześniej kursy, dwa stopnie SJM. Dane liczbowe zawiera tabela 4.

Tabela 4

Rodzaj znanych znaków migowych

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
SJM	6	-	-	5	11
Daktylografia	3	1	2	4	9
PJM	-	1	1	1	3

Pytając o kontakty z osobami Głuchymi, aż 79% badanych dało odpowiedź przeczącą. Relatywnie najwięcej studentek pedagogiki rewalidacyjnej i pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej odpowiedziało twierdząco. Wyniki liczbowe przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Kontakty z osobami porozumiewającymi się językiem migowym

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Nie	59	23	13	12	107
Tak	13	6	4	6	29
Ogółem	72	29	17	18	136

W jednym z kolejnych pytań zapytano studentów o zamiar kontynuowania nauki języka migowego. Co prawda, tylko 40 osób zadeklarowało chęć uczenia się, jednak większość nie zanegowała tej myśli (66%). Odpowiedź „nie wiem” daje nadzieję, na przemyślenie tej kwestii (tabela 6).

Tabela 6

Deklaracja kontynuowania nauki języka migowego

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Nie wiem	48	19	14	9	90
Tak	19	9	3	9	40
Nie	5	1	-	-	6
Ogółem	72	29	17	18	136

Na pytanie, związane z próbą zrozumienia mowy Głuchych, zdecydowana większość respondentów odpowiedziała twierdząco (70%).

Tabela 7

Próby zrozumienia mowy Głuchych

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Tak	43	24	12	16	95
Nie	29	5	5	2	41
Ogółem	72	29	17	18	136

Dookreślając, studenci wymieniali głównie programy telewizyjne w wersji dla niesłyszących (z tłumaczem) oraz wspólne przejazdy autobusem/tramwajem jako miejsc próby zrozumienia/odczytania mowy migowej. Pojedyncze osoby wskazywały: dalszą rodzinę, ośrodki specjalne jako siedzibę praktyk pedagogicznych oraz udział w mszach świętych dla osób niesłyszących.

W jednym z pytań kwestionariusza dopytywano również, czy w trakcie realizacji przedmiotu studenci poszukiwali dodatkowego przekazu na temat znaków SJM i/ lub PJM. Ponad połowa (62%) odpowiedziała twierdząco, wskazując Internet, jako główne miejsce poszukiwań dodatkowych zwrotów (najwięcej wskazań uzyskała strona www.migam.pl). Kilka osób wskazało koleżanki, które wcześniej ukończyły kurs SJM, jako swojego „konsultanta”. Wyniki zawarte są tabeli 8.

Tabela 8

Poszukiwanie informacji na temat znaków SJM i/lub PJM

Odpowiedzi \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Tak	53	5	12	14	84
Nie	19	24	5	4	52
Ogółem	72	29	17	18	136

Odchodząc od samej nauki znaków ideograficznych, jedno z pytań dotyczyło opinii studentów o trudnościach w funkcjonowaniu społecznym osób z dysfunkcją słuchu. Zdaniem badanych, najtrudniejsze dla osób niesłyszących jest załatwianie spraw urzędowych (113 wskazań). Na drugim miejscu uplasowało się „ukończenie szkoły i znalezienie pracy” (84 wskazania). Około połowa respondentów jako trudność wskazała „Komunikację jako porozumiewanie się” z osobami słyszącymi.

Tabela 9

Trudności Głuchych w życiu codziennym w opinii studentów

Odpowiedzi* / Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Sprawy urzędowe	57	25	15	16	113
Ukończenie szkoły i znalezienie pracy	42	16	12	14	84
Komunikacja jako porozumiewanie się	36	16	4	7	63
Zakupy	14	6	5	2	27
Korzystanie z komunikacji (autobus, pociąg itp.)	16	-	1	2	19
Inne	2	-	-	1	3

*możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

W tym miejscu warto odnieść się do zapytania, skierowanego do respondentów o znajomość *Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się*. Spośród wszystkich badanych jedynie 5 osób zadeklarowało orientację w tym zakresie (w tym 3 z pedagogiki rewalidacyjnej). Co prawda, część studentów jeszcze w trakcie realizacji zajęć zgłaszało, iż zauważają w instytucjach, urzędach, bankach, kasach sklepowych stanowiska dla osób niesłyszących, jednak nie wiązano tego z wymienioną Ustawą.

Duże znaczenie w ewaluacji zajęć miały dla mnie otwarte wypowiedzi studentów. Zapytałam „O co warto rozszerzyć treści przedmiotu *Zbliżyć się do świata ciszy...*”.

Odpowiedzi były różnorodne, a próbę skategoryzowania ich przedstawiłam w tabeli 10.

Tabela 10

Sugerowane przez studentów zmiany w realizacji przedmiotu

Odpowiedzi* / Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Zwiększyć liczbę godzin	29	10	4	7	50
Udostępnić materiały do pracy samodzielnej w domu; filmy	18	9	2	3	32
Częstsze powtórzenia poznanych znaków; ćwiczenia w parach	6	3	2	1	12

Odpowiedzi* \ Specjalność	ZZP	Re	OW	ZPR	Razem
Kontakt z osobą Głuchą na zajęciach	7	2	-	2	11
Znaki dostosować do zainteresowań studentów i codziennego życia	8	3	-	-	11
Przybliżyć specyfikę życia osób z dysfunkcją słuchu	5	1	2	2	10
Większa aktywizacja studentów, np. odgrywanie scenek, tłumaczenia tekstów piosenek	5	2	-	2	9
Nic bym nie zmieniał/a. Było ok	31	19	14	11	75

*możliwość zapisu więcej niż jednej odpowiedzi.

Ponad połowa uczestników zajęć była zadowolona z prowadzonego fakultetu. Wśród głosów, sugerujących zmiany, były takie, na które jako prowadząca przedmiot nie mam wpływu (zwiększenie liczby godzin to aż 50 wskazań!). Pewną trudnością jest też udostępnienie materiałów do pracy samodzielnej studenta.

Istotnym spostrzeżeniem jest kwestia, dotycząca częstości i systematyczności w powtórzeniach poznanych znaków ideograficznych. Regularność w utrwalaniu migów ma służyć ich ugruntowaniu. Do rozważenia jest również dobór słownictwa, z którymi studenci będą zobligowani się zapoznać, w zależności od specjalności studentów.

Należy uwzględnić w planowaniu ćwiczeń ze studentami spotkanie z osobami niesłyszącymi, porozumiewającymi się językiem migowym (zaproszenie na zajęcia lub odwiedziny w placówce/szkole dla niesłyszących). Warto też upowszechniać informacje o ciekawych stronach internetowych, poruszających tematykę funkcjonowania społecznego osób Głuchych.

W kolejnym roku zamierzam częściej w ramach prowadzonych zajęć stosować metody aktywizujące (np. odgrywanie scenek, tłumaczenia tekstów piosenek, kalam-bury). W gronie studentów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego oraz pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej bardzo dużym zainteresowaniem cieszyły się „kalam-bury” z przedstawianiem tytułów bajek, filmów czy przysłów; natomiast wśród uczestników zajęć na specjalności pedagogika rewalidacyjna – pojęcia związane z niepełnosprawnością oraz rozmowy o rodzinie.

Jak już nadmieniałam powyżej, w zajęciach podsumowujących oraz w okazjonalnych rozmowach, studenci dzielili się wiedzą na temat stron internetowych i blogów, dotyczących społeczności Głuchych. Sugerowali i zachęcali do korzystania z: <http://barwy-ciszy.blogspot.com>, <http://gluchyswiat.pl>, <http://oczy-muzyki.blogspot.com>, <http://pzg.pl>, <http://www.codapolska.org>, <http://www.fundajakokon.pl>, <http://www.glusi.pl>, <http://www.towarzystwogest.eu>.

Studenci pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej oraz pedagogiki rewalidacyjnej zwrócili uwagę na marginalnie poruszony w ramach zajęć temat osób CODA (Chil-

dren/Child of Deaf Adults, czyli słyszące dzieci niesłyszących rodziców)⁵. Uważam uwagę za trafną i warto treści przedmiotu rozszerzyć o to zagadnienie.

W celu przybliżenia specyfiki życia osób z dysfunkcją słuchu, jedną z alternatyw jest również obejrzenie filmu/filmów, poruszających problematykę życia osób Głuchych. Wśród filmów godnych obejrzenia studenci wymieniali, m.in. filmy:

- » Rozumiemy się bez słów; reżyser Eric Lartigau (2014);
- » Usłysz mnie (tajwański: Ting Shuo; ang. Hear Me); reżyser Cheng Fen-Fen (2009);
- » Dzieci gorszego boga (ang. Children of a lesser god); reżyser Randa Haines (1986);
- » Dźwięki Mazina (ang. Sounds of Mazin); reżyser Ingrid Kamerling (2014);
- » Oczami Głuchych (ang. Through Deaf Eyes); reżyser Diane Garey, Lawrence R. Hott (2007).

KONKLUZJE I REKOMENDACJE

Fakt tak dużego zainteresowania elementami języka migowego wśród studentów pedagogiki napawa optymizmem. Jest przejawem inkluzji i zrozumienia dla odmienności w komunikacji osób niesłyszących. Chęć przekraczania barier między światem ciszy a dźwięków to ważny krok, łączący dwa światy. Co prawda, studenci nie sprawdzili swoich możliwości w bezpośrednim kontakcie z osobami niesłyszącymi, jednak to, że zajęcia realizowane były tylko przez 15 godzin, może być wytłumaczeniem tego stanu rzeczy. Niestety, liczba godzin przedmiotu musi pozostać bez zmian (15 godzin na studiach stacjonarnych i 10 godzin na studiach niestacjonarnych).

Optymistyczna jest deklaracja studentów o kontynuowaniu nauki języka migowego. Nawiązano kontakty z firmami profesjonalnie prowadzącymi kursy SJM i PJM, by wesprzeć studentów w tym przedsięwzięciu.

Ważnym zadaniem dla prowadzącego przedmiot jest znalezienie ogólnodostępnych i interesujących materiałów do pracy własnej studenta. Na wyróżnienie i polecenie zasługuje *Korpusowy słownik języka migowego*, dostępny on-line (Łacheta i in., 2016).

Utworzenie przedmiotu fakultatywnego dla studentów kierunku pedagogika specjalna (specjalność: edukacja i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną), gdzie na realizację przedmiotu przewidziane jest 30 godzin, pozwoli na rozszerzenie treści. Przedmiot ten widnieje pod nazwą „Zbliżyć się do świata ciszy – poznanie kultury Głuchych oraz elementy języka migowego”. Ramy przedmiotu rozszerzone są o treści: Głusi jako mniejszość językowa; dwujęzyczność i dwukulturowość osób Głuchych (Bouvet, 1996); tożsamość kulturowa Głuchych (Szczepankowski, 1999, s. 166–177; Podgórska-Jachnik, 2007; Czajkowska-Kisil, Klimczewska, 2007; Czajkowska-Kisil, 2014); funkcjonowanie CODA (Jagoszewska, 2015; <http://www.codapolska.org>); *savoir-vivre* Głuchych (<http://www.kulturagluchych.pl>).

Rekomendacje dla kształcenia pedagogów i nauczycieli:

- » zapoznanie studentów kierunków pedagogicznych z różnymi formami komunikacji z osobami niesłyszącymi (elementy PJM, SJM, „pidżyn”, bobo migi); tematykę zajęć należy dostosować do specyfiki danej specjalności;
- » studentom, poznającym język migowy, powinno umożliwić się kontakt z osobami Głuchymi, pod warunkiem obustronnej zgody, czyli liczenie się i szanowanie ich decyzji (Bartnikowska, 2010, s. 52);
- » studentów pedagogiki należy zapoznać i wdrożyć ich do przestrzegania zasad *savoir-vivre Głuchych*;
- » w dobie ogólnego dostępu do Internetu, nie można pominąć w procesie poznawania elementów języka migowego nieodpłatnych źródeł on-line, ukazujących prawidłowe ich przedstawienie.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnikowska, U. (2010). Przemiany w postrzeganiu osób z uszkodzonym słuchem i ich wpływ na obraz współczesne surdopedagogiki. W: Przybyliński, S. (red.), *Pedagogika specjalna – tak wiele pozostaje dla nas tajemnicą...* Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Bouvet, D. (1996). *Mowa dziecka. Wychowanie dwujęzyczne dziecka głuche*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Czajkowska-Kisil, M., Klimczewska, A. (2007). Rola języka migowego w kształtowaniu tożsamości Głuchych w Polsce. W: Woźnicka, E. (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa głuchych*. Łódź: Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki.
- Czajkowska-Kisil, M. (2014). Głusi, ich język i kultura – zarys problematyki. W: Rutkowski, P., Łozińska, S. (red.), *Lingwistyka przestrzeni i ruchu Komunikacja migowa a metody korpusowe*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Jagoszewska, I. (2015). Relacje w rodzinie CODA. *Wychowanie w Rodzinie*, t. XI, nr 1.
- Kupisiewicz, M. (2014). *Słownik pedagogiki specjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Łacheta, J., Czajkowska-Kisil, M., Linde-Usiekniewicz, J., Rutkowski, P. (red.). (2016), *Korpusowy słownik polskiego języka migowego*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (publikacja online).
- Moroń, E. (2014). Ideologiczny kontekst wiedzy milczącej w artykułach naukowych o głuchocie. W: Sak, M. (red.), *Deaf Studies w Polsce*, t.1. Łódź: Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki.
- Podgórska-Jachnik, D. (2007). Głusi wśród słyszących – głusi wśród Głuchych. Problemy integracji społecznej osób z uszkodzonym słuchem w aspekcie tożsamościowym. W: Woźnicka, E. (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa głuchych*. Łódź: Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki.
- Sytuacja osób głuchych w Polsce. Raport zespołu ds. g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Warszawa: Wydawca: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

- Szczepankowski, B. (1999). *Niesłyszący – głusi – głuchoniemi. Wyrównywanie szans*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Szczepankowski, B. (2008). *Komunikowanie się z osobami z uszkodzonym słuchem. Poradnik dla pracowników służb społecznych*. Cz.1, 2 i 3. Warszawa-Krapkowiec: Wydawnictwo Centrum Języka Migowego.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się.
- Wojda, P. (2014). Język migowy w Polsce – jeden czy w wielu odmianach? Przesłanki do badań nad głuchotą. W: Sak, M. (red.), *Deaf Studies w Polsce*, t.1. Łódź: Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki.
- Woźnicka, E. (2007). Stereotyp osoby niesłyszącej w opinii studentów pedagogiki. W: Woźnicka, E. (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa głuchych*. Łódź: Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki.

NETOGRAFIA

<http://www.kulturagluchych.pl/>
<http://www.migam.pl>
<http://barwy-ciszy.blogspot.com/>
<http://gluchyswiat.pl/>
<http://oczy-muzyki.blogspot.com/>
<http://pzg.pl/>
<http://www.codapolska.org/>
<http://www.fundacijakokon.pl/>
<http://www.glusi.pl/>
<http://www.towarzystwogest.eu/>

“APPROACHING THE WORLD OF SILENCE”: ELEMENTS OF SIGN LANGUAGE TAUGHT WITHIN THE SPECIALIZATION COURSE FOR STUDENTS OF PEDAGOGY

ABSTRACT: Within the framework of the specialization course at the Faculty of Pedagogy and Psychology in the Division of Pedagogy, seven study groups (per eight existing groups) were established in the 2014–2015 academic year focusing on the subject “Approaching the world of silence” – elements of sign language. This type of class had not been offered before. This paper presents students’ opinions after the course as well as the teacher’s insights and observations, along with a plan for continuing a similar course the next year. The conclusions will help optimize the course with regard to teaching basic phrases in sign language and making the classes more attractive by using different tasks.

KEYWORDS: elements of sign language, dactylology, student training program.

-
1. Termin Głuchy pisany wielką literą odnosi się do osoby, która jest członkiem mniejszości językowej, przynależącej do społeczności Głuchych (Kupisiewicz, 2014, s. 219). Wielka litera w zapisie wskazuje na osoby traktujące ubytek słuchu jako czynnik tożsamościowy, kulturowy, a nie jako niepełnosprawność (por. Sak, 2014).
 2. SJM – system językowo-migowy, środek komunikacji wykorzystujący wielokanałową formę językowego przekazu i odbioru informacji w postaci fonicznej i migowej, realizowanych symultanicznie (Kupisiewicz, 2014, s. 353).
 3. PJM – polski język migowy, język wizualno-przestrzenny, niefonologiczny, stanowiący naturalny kod semiotyczny społeczności niesłyszącej (Kupisiewicz, 2014, s. 147).
 4. Dla potrzeb niniejszego artykułu analizie poddano wybrane pytania kwestionariusza ewaluacyjnego.
 5. CODA (Children/Child of Deaf Adults) to inaczej słyszące dzieci głuchych rodziców. Akronim CODA został wprowadzony przez Millie Brother, założycielkę organizacji CODA International, działającej na terenie Stanów Zjednoczonych i Kanady (Czajkowska-Kisil, Laskowska-Klimczewska, 2014, s. 114).

Załącznik

Kwestionariusz ankiety dla studentów uczestniczących w fakultecie

Zbliżyć się do świata ciszy...

Co zmotywowało Cię do wyboru tego przedmiotu fakultatywnego: *(można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)*

Poznanie sposobów porozumiewania się osób Głuchych

Znajomość osób niesłyszących

Ciekawość nieznanego

Moda

Inne (jakie?).....

Czy znałeś/eś wcześniej znaki języka migowego?

Tak

Nie

Jeżeli w punkcie 2 odpowiedziałś „tak”, to co to było:

SJM

PJM

Daktylografia

Inne (co?).....

Czy miałeś (masz) kontakt z osobami porozumiewającymi się językiem migowym?

Nie

Tak

Jeśli tak, to gdzie?

Jak oceniasz swoją znajomość: (1 bardzo słabo – 5 bardzo dobrze)

Daktylografii 1---2---3---4---5

Znajomość znaków grzecznościowych (proszę, dziękuję, dzień dobry, do widzenia itp.)

1---2---3---4---5

Umiejętność przedstawienia się (imię, nazwisko, adres...) 1---2---3---4---5

Pojęcia związane z rodziną 1---2---3---4---5

Czy masz zamiar kontynuować naukę języka migowego?

Tak

Nie

Jeszcze nie wiem

Czy próbowałeś zrozumieć mowę Głuchych?

Nie

Tak

Jeśli tak, to gdzie? (proszę podkreślić lub napisać)

- W programach TV
- Na ulicy, w autobusie itp.
- W kościele na mszy dla Głuchych
- inne miejsca (jakie).....

.....

O co warto rozszerzyć przedmiot „Zbliżyć się do świata ciszy...”?

.....

.....

Czy w trakcie realizacji treści z przedmiotu „Zbliżyć się do świata ciszy...”, szukałaś/

łeś informacji na temat znaków SJM lub PJM?

Tak

Nie

Jeśli tak, to gdzie?

.....

Jak rozumiesz nie(chęć) do kontaktów osób słyszących z niesłyszącymi i odwrotnie?

.....

.....

Co, Twoim zdaniem, stanowi największą trudność w życiu codziennym osób niesły-

szących? (wybierz maksymalnie 3 odpowiedzi)

sprawy urzędowe

robienie zakupów

korzystanie z komunikacji (autobus, pociąg, itp.)

komunikacja jako porozumiewanie się

ukończenie szkoły i znalezienie pracy

inne (jakie?).....

Czy, Twoim zdaniem, na skutek głębokich uszkodzeń słuchu osoby niesłyszące czują

się odrzucone przez społeczeństwo?

Tak

Nie

Nie wiem

Czy słyszałaś/eś o Ustawie z dn. 19.08.2011 r., która obowiązuje o języku migowym

i innych środkach komunikowania się?

a) tak

b) nie

Specjalność.....

System stacjonarny/niestacjonarny

DZIĘKUJĘ ZA WYPEŁNIENIE KWESTIONARIUSZA